

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdamova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQARISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAkatINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODELI.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI	198
Jabborov Elbek Erkin o'g'li	
SOLIQ STAVKALARINI TABAQALASHTIRISHNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	202
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
MINTAQALAR IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLARNI KAMAYTIRISHNI TA'MINLASHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	208
Egamov Temur Muzaffarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI MOLYAVIY RAG'BATLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	213
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING O'RNI VA OBYEKTIV ZARURLIGI.....	217
Achilova Firuza Kurbanovna	
INVESTITSIYALARNI JALB ETISH ORQALI MAXSUS IQTISODIY ZONALARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	222
Ergashev Olim	

KICHIK BIZNES INNOVATSION FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDAGI ASOSIY TENDENSIYALAR	227
Amirov Zubaydulla Toir o'g'li	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA YOSHLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	233
Isakjanova Saboxat Muhamedovna	
KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA AKSIYADORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	238
Xakimov Uchkun Xamitovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MILLIY MAKROIQTISODIY SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	242
Mardanova Ra'no Isakovna	
XUSUSIY VA DAVLAT SHIFOXONALARI UCHUN RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI QIYOSIY TAHLIL	246
Yakubov Temur G'anibekovich	
RAQAMLI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMIDA RESURS SAMARADORLIGI VA IQTISODIY NATIJADORLIK MODEL	250
Ziyodullayev Qahramon	
"MILLIY TURIZM SITUATSION-MONITORING MARKAZI" VA "YASHIL TUROPERATORLAR" FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI	254
Toshev Akmal Salimovich	
RISK-MENEJMENT VA MOLIYAVIY BARQARORLIK O'ZARO BOG'LIQLIGINING KONSEPTUAL MODELINI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	261
Madaminov Bekzod Allayarovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOT: BAHOLASH METODOLOGIYASI, DINAMIKASI VA QISQARTIRISH ISTIQBOLLARI (1996 – 2026-YILLAR TAHLILI)	266
Djumanova Rano Fayzullayevna	
OLIY TA'LIM SIFATINI BAHOLASHDA MAJMUALI DIAGNOSTIK MODELNING AMAL QILISH XUSUSIYATLARI	272
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	278
Vafiyev Raxim Xalimjonovich	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	282
Nigora Nurmatova	
BANK SEKTORINING INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISHDAGI STRATEGIK O'RNI	287
Abdumavlonov Abdumutal Abdumajid o'g'li	
O'ZBEKISTON KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI MOLIYAVIY INVESTITSIYALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	291
Allabergenova Nilufar Shermetovna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA TA'MINOTLI YIRIK KREDITLAR ASOSIDA QIMMATLI QOG'OZLAR CHIQRISH ORQALI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH MEXANIZMLARI	298
Ahmedov Akbarali Sultonmurodovich	
"MINTAQA SANOATI SALOHİYATIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI"	306
Abdinazarov Xusan Shaymanovich	
BUDJET TASHKILOTLARI FAOLIYATIDA MAJBURIYATLAR: MAZMUNI, TURLARI VA TARKIBI	309
Jabbarova Charos Aminovna	
ATROF-MUHIT VA EKOLOGIK IQTISODIYOT: TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RESURLARDAN OQILONA FOYDALANISH VA UNING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH	316
Alikulov Samar Abdirashidovich	
O'ZBEKISTON TURIZM INDUSTRIYASI RIVOJLANISHIDA FORSAYT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH	322
Turdibekov Xasan Ibragimovich	
АНАЛИЗ ДЕБИТОРСКОЙ И КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ХОЗЯЙСТВУЮЩЕГО СУБЪЕКТА	329
Камолова Феруза Кахрамоновна	

TASHQI QARZNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI: QARZ BARQARORLIGINI BAHOLASH MODELLARI ASOSIDA O'ZBEKISTON MISOLIDA TAHLIL	333
Olloyorova Kumushoy Ahmad qizi, Tashmuxamedova Yayra Atxamovna	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLARNI TARTIBGA SOLISHNING TAHLILI	339
Kudiyarov Kishibay Ramatullaevich	
KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ TAJIRIBASI	343
Iminova Nargizaxon Akramovna	
SUG'URTA KOMPANIYALARINING TO'LOVGA QOBILIYATLILIGINI BOSHQARISHDA RISKLAR VA RISK-MENEJMENTNING O'RNI	350
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
BUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA KAMCHILIKLAR	354
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Xasanboyeva Muyassar Ubaydullayevna	
XUSUSIY KORXONALARDA KADRLAR MENEJMENTI SAMARADORLIGINI OSHIRISH	358
Alimova Dildora Damirovna	
BANK TRANSFORMATSIYASI TUSHUNCHASI VA UNING MENEJMENTDAGI O'RNI	363
Rajabov Oybek Panjievich	
O'ZBEKISTON OZIQ-OVQAT SANOATIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	367
Eshtemirova Anora Norboy qizi	
BOZOR KONYUNKTURASIGA MOS PIYOZ YETISHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	371
Sadikova Shohida Obidqul qizi	
HUDUDLARDA MAISHIY XIZMATLAR SOHASINI KLASTERLASH VA RESURS SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	375
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
XUSUSIY VA KORPORATIV TUZILMALARDA AUDITORLIK TEKSHIRUVI HAMDA AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISH AMALIYOTI	380
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
YIRIK VA KICHIK BIZNES O'RTASIDA KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	385
Nasirova Kamola Alimovna	
MOLIYAVIY HISOBOTLARNING QAROR QABUL QILISH JARAYONIDAGI IQTISODIY ROLI	394
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Yahyayeva Ra'no Raximovna	
DIRECTIONS FOR IMPROVING INVESTMENT POLICY IN THE CONDITIONS OF DIGITAL ECONOMY (EXPERIENCE OF UZBEKISTAN)	400
Khatamov Nurbek Achildiyevich, Sharifi Abdul Fatah	
DAVLATNING FISKAL VA MONETAR SIYOSATI UYG'UNLIGINING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH	405
Uralov Shavkat Maxramovich	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	410
Yusubov Muzaffar Alimbayevich	
BANKLARDA RAQAMLASHTIRISH JARAYONINING MIJOZLAR QONIQLASH DARAJASIGA TA'SIRI	414
Ro'ziboyev Shuxrat Komilovich	
BOJ-TARIF SIYOSATI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-AMALIY YO'NALISHLAR	418
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIYAVIY BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISHDA BOSHQARUV KADRLARINING KOMPETENSIYASI	424
Mahsutaliyev Abdusalom Hasanovich	

ZIYORAT TURIZMIDA DESTINATSIYA VA GEOAXBOROT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	433
Qosimov Jahongir Ro'ziboyevich, Suyunova Nilufar	
YEVROPA DAVLATLARIDAGI KORXONALARDA MOLIVAVIY REJALASHTIRISH AMALIYOTINING TAHLILI VA ULARDAN O'ZBEKISTON MOLIVA TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
TASHKILOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA LOYIHALARINI BOSHQARISH	446
Xasanov Odilxon Kaxxorovich	
O'ZBEKISTON TURIZM SANOATINING XALQARO RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA STRATEGIK MARKETING TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	450
Kobilova Shozoda Timurovna, Isxakova Sarvar Ayubovna	
THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LABOR THEORY: EVOLUTION, CHALLENGES AND FUTURE PROSPECTS.....	456
Tukhliyev Bakhodir Adinaevich	
ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПЕРВОГО ПРИМЕНЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В СИСТЕМЕ УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	460
Астанов Зафар Муродуллаевич	
TA'LIM MUASSASALARIDA O'QITISH SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR PLATFORMALARINI YARATISH VA ULARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	466
To'xtamisheva Dilrabo Shermonovna	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI YASHIL IQTISODIYOT TAMOIYILLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI	472
Norboyev Sarvar Azodovich	
MINTAQAVIY RIVOJLANISHDA INVESTITSİYALARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	476
Xatamova Manzura Ochilidievna, Safarov Botir Isaq o'g'li	
MAXSUS IQTISODIY ZONALARDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI.....	482
To'rayeva Nafisa Odiljonovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISHNING PUL MUOMALASI BARQARORLIGIGA TA'SIRINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	487
Xazratkulov O'ktamjon Xikmatullayevich	
O'ZBEKISTONDA TAKSI XIZMATLARI BOZORIDA INSTITUSIONAL ISLOHOTLARNING IQTISODIY AHAMIYATI	491
Jaloliddinov Anvar Jaloliddin o'g'li	
EKOLOGIK TANGLIK SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGIDA YERLARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	497
Kudiyarov Aybek Alisherovich	
BANK LIKVIDLIGINI BOSHQARISHDA ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLAR	502
Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li	
IQTISODIY FAOLIYAT TURLARI BO'YICHA SANOAT ISHLAB CHIQARISH TARKIBIY O'ZGARISHLARNI BAHOLASH.....	509
Almardanova Farzona Tulkin qizi, Kasimov Azamat Abdurkarimovich	
QUYI AMUDARYO IQTISODIY MINTAQASI CHEGARABO'YI HUDUDLARINING TURISTIK IMKONIYATLARI.....	515
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
SURXONDARYO VILOYATIDA ULGURJI SAVDO HAJMI KO'RSATKICHLARINI ARIMA MODEL YORDAMIDA PROGNOZLASHTIRISH.....	522
Turotova Sohiba Djumanazarovna	
MINTAQADA INNOVATSION USULDA BALIQ YETISHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	531
Davranov Odil Jumanazarovich	

ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI VA MAHSULOT TANNARXINING BOSHQARUV TAHLILINI AMALGA OSHIRISH USULLARI	538
Xamidova S.Ya.	
STRATEGIES FOR INCREASING COMPETITIVENESS IN DEVELOPING EXPORT ACTIVITIES IN SMALL ENTERPRISES.....	544
Nasridinova Shokhida Taufikovna	
SANOAT KORXONALARINI BOSHQARISHDA ILMIY-NAZARIY QARASHLAR	551
To'g'onov Ibroximxo'ja	
XUSUSIY TIJORAT BANKLARINING MOLIYAVIY RESURLARINI MUSTAHKAMLASHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI.....	555
Xolmatov Dilmurod Maxmudjonovich	
PENSIYA JAMG'ARMASI DAROMADLARI SHAKLLANISHI MASALALARI.....	562
Sherjonov Doniyor Saparbaevich	
EKSPORT VA VALYUTA OPERATSIYALARINING NAZARIY VA HUQUQIY ASOSLARI.....	566
Sobirova Xilola Rustam qizi	
SURXONDARYO VILOYATIDA AHOLI JON BOSHIGA CHAKANA SAVDO AYLANMASI HAJMI KO'RSATKICHLARINI ARIMA MODEL YORDAMIDA PROGNOZLASHTIRISH.....	571
Qudratova Shahnoza Shuhrat qizi	
XO'JALIK JAMIYATLARIDA BOSHQARUV ORGANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	579
Valijonov Akmaljon	
XIZMATLAR IQTISODIYOTI VA UNI RIVOJLANISHNING NAZARIY ASOSLARI	584
Abduxoliqova Farangiz Abduxoliq qizi	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT-LOGISTIKA TIZIMI: HOZIRGI HOLATI, MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	588
Kuvandikov Shuxrat Oblokulovich, Abduxalikova Komila Abduxalikovna	
ИНТЕГРАЦИЯ МЕТОДОВ КАЛЬКУЛИРОВАНИЯ ПО ВИДАМ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (ABC) И ЦЕЛЕВОГО КАЛЬКУЛИРОВАНИЯ (TC) КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА	595
Киличева Ф.Б.	
GAZ TARMOQLARINI MODERNIZATSIYA QILISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	601
Xamidov Xayriddin Faxritdinovich	
SOLIQ NAZORATI TIZIMI: IQTISODIY MOHIYATI, SHAKLLARI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	606
Donaboyev Dostonbek Xusan o'g'li	
УПРАВЛЕНИЕ ПРИБЫЛЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ФАКТОР РОСТА ЕГО ФИНАНСОВОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ	610
Агзамов Авазхон Талгатович, Алиева Сусанна Сейрановна	
NOBANK KREDIT TASHKIOTLARINING AKTIV OPERATSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	618
Sardor Karimov Boydulla o'g'li	
INVESTITSION JOZIBADORLIKNING IQTISODIY MOHIYATI VA INVESTITSIYA NAZARIYALARI INTEGRATSIYASI	624
Abdullayeva Nilufar Ruslanovna	
QURILISH KORXONALARINI KORPORATIV QIMMATLI QOG'OZLAR ORQALI MOLIYALASHTIRISHNING ILG'OR XORIJ TAJRIBASI VA UNI QO'LLASH YO'NALISHLARI.....	630
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
OPEN BANKING AS A DRIVER OF FINANCIAL INNOVATION AND INCLUSION IN UZBEKISTAN'S BANKING SECTOR.....	637
Kuvatova Oliy Sheraliyevna, Asadbek Ergashov	
TIJORAT BANKLARINING MOLIYAVIY SAMARADORLIGINI BOSHQARISH VOSITALARI	642
Sadikov Q.M.	

BOSHQARUV HISOBIDA NARX SHAKLLANISHINING NAZARIY JIHATLARI (TOVAR BOZORIDA USTUN MAVQEGA EGA XO'JALIK SUBYEKTLARI MISOLIDA).....	646
Xaitmetov Elmurat Sidikmatovich	
ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ЭНЕРГОЁМКОСТИ ВВП НА ОСНОВЕ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ	652
Муслимова Ф.С., Хашимова Н.А.	
XALQARO LOYIHALARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI INTEGRATSIYA YETUKLIGI MODEL VA SAMARADORLIKNI BAHOLASH METODOLOGIYASI	659
Ne'matova Bonura Umid qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ICHKI AUDITNING MOHIYATI, MAQSADI VA ASOSIY VAZIFALARI	664
Mamatqulov Avazbek Axmadaliyevich	
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI FAOLIYATIDA ZAMONAVIY BOSHQARUV ASOSIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	674
Xusanova Gavhar	
MAHALLIY SHAROITDA SUV TEJOVCHI TEXNOLOGIYALARNI KO'P MEZONLI BAHOLASHNING IQTISODIY YO'NALTIRILGAN GIBRID MODEL VA UNING AMALIY QO'LLANILISHI.....	679
Mirzayeva Shaxnoza Mamat qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QUYOSH FOTOELEKTR STANSIYALARINING HOLATI VA O'RNATILGAN QUVVATLARINI TAHLIL QILISH	683
Maxamadiyev Farrux Mirazimovich, Baratov Laziz Suyun o'g'li	
BUDJET TASHKILOTLARIDA BUDJETDAN TASHQARI MABLAG'LARNING NAZORATINI TASHKIL QILISH.....	688
Dadaboyev Tulqinjon Yusupjonovich, Dadaboyev Abdurahmon Ne'matjon o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING IQTISODIY OMILLARI VA ZAMONAVIY AHAMIYATI	693
Yusubov Inomjon Ikrom o'g'li	
MOLIYAVIY RESURLARNI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK VA AMALIY JIHATLARI	699
Narzulloyev Behruz Baxtiyor o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARI AMALIYOTI TAHLILI	702
Kazakbayev S.B.	
BOG'DORCHILIK TARMOG'NI RIVOJLANTIRISHDA SUV TEJAMKOR TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	705
Sattorov Orifjon Boymurodovich	
MHXS ASOSIDA SUG'URTA KOMPANIYALARINING BUGALTERIYA HISOB VA MOLIYAVIY TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISH STRATEGIYALARI.....	709
Alimov Baxodir Batirovich	
QISHLOQ XO'JALIGINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA DAVLATNING IMTIYOZLI MOLIYALASHTIRISH MYEXANIZMLARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH	718
Xolmatov Sanjarbek Xojimamatovich	
MAHALLA TIZIMIDA INSON KAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISH VA INKLYUZIV IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH YO'NALISHLARI.....	724
Berkinov Bozorboy Berkinovich	
XALQARO TURIZM BOZORIDA MICE TURIZMINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH JARAYONLARINING NAZARIY ASOSLARI	728
Fayyoza Xalimova Nafasovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA MIJOZLARGA YO'NALTIRILGAN BIZNES JARAYONLARINI TRANSFORMATSIYA QILISH AMALIYOTI.....	733
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA BANDLIKNI LEGALLASHTIRISHNING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	737
Xalimbetov Farxad Bagibekovich	

TIJORAT BANKLARINING BIZNES EKOTIZIMI MUAMMO VA YECHIMLAR.....	742
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI YALPI HUDUDIIY MAHSULOT XAJMIGA ASOSIY KAPITALGA KIRITILGAN INVESTISIYALARNING TA'SIRI	749
Sultanov Anvar Abdullaevich	
YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA QURILISH SANOATINING IQTISODIY HOLATI.....	754
Axmedova Sanobar Ikrom qizi, Davlatov Ahmadjon Anvarbek o'g'li	
DAVLAT XUSUSIY SHERIKCHILIK LOYIHALARIDA VUJUDGA KELADIGAN RISKLARGA QARSHI UZOQ MUDDATLI IQTISODIY STRATEGIYALAR	760
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
MODERN MODELS OF SALES LOGISTICS IN THE SERVICE SECTOR: MARKETING ASPECT AND AREAS FOR IMPROVEMENT	764
Mamatkulova Shoir Djalolovna	
РОЛЬ ПЛАНИРОВАНИЯ И ПРОГНОЗИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ОРГАНИЗАЦИИ ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА.....	769
Ахмедова Азиза Тохировна, Зайналов Ж.Р.	
ВЫСШАЯ МАТЕМАТИКА КАК ОСНОВА ФИНАНСОВОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ.....	774
Айматова Фарид Хуразовна	
XORIJIY MOLIVAVIY RESURLAR VA ULARNING IQTISODIY O'SISH SIFATINI TA'MINLASHDAGI O'RNII	778
Xomidova Kamola G'olib qizi	
SUG'URTA TASHKILOTLARIDA TO'LOV QOBILIYATINI OSHIRISHGA QARATILGAN ICHKI BOSHQARUV INSTRUMENTLARINI TAKOMILLASHTIRISH	783
Xattabov Murodulla Batirovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING MINTAQALAR BARQAROR RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	788
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	
O'ZBEKISTON QURILISH KORXONALARIDA KORPORATIV-IJTIMOIIY MAS'ULIYAT HOLATI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	795
Murotkosimov Shoxrux Abdusalimovich	
ТЕНДЕНЦИИ ИЗМЕНЕНИЯ ВАЛОВОГО ВНУТРЕННЕГО ПРОДУКТА УЗБЕКИСТАНА ЗА ПОСЛЕДНИЕ ГОДЫ.....	803
Ишонкулова Феруза Асатовна	
CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	808
Sadinov Aziz Ziyadullayevich	
BOJXONA BOSHQARUVIDA RAQAMLASHTIRISHNING XALQARO TAJRIBASI	814
Radjabova Latofat Sardorovna	
MILLIY IQTISODIYOTDA SANOAT KORXONALARI RIVOJLANISHI XUSUSIYATLARI	821
Abdullayeva Madina Kamilovna	
UY-JOY QURILISHI SOHASIGA ESKROU MEXANIZMINI JORIY ETISH ORQALI ULUSHDORLAR MABLAG'LARINI HIMOYA QILISH ISTIQBOLLARI	827
Nigmatov Akbarjon Anvarovich	
TASHQI SAVDO BALANSINI MUVOZANATLASHTIRISH	831
Rahimov Eshmurod Normurodovich, Misliddinov Ikromjon Kamoliddin o'g'li	
DON VA UN MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA MARKETING FAOLIYATINI BOSHQARISHNING YEVRQA TAJRIBASI	837
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li	
RAQAMLI SUG'URTA (INSURTECH) EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISH VA O'ZBEKISTONDA MOLIVAVIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING O'ZIGA XOS JIHA TLARI.....	842
Nozimov Eldor Anvarovich	
MAHALLIY RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ASOSIDA IMPORT O'RNINI BOSUVCHI MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQARISH STRATEGIYASI	847
Sobitova Ra'no Solidjonovna	

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJRIBALARI.....	850
Raxmonov Aziz Iskandarovich	
COST ANALYSIS IN FRUIT AND VEGETABLE PROCESSING PLANTS.....	855
Rahmatullayev Mirjalol Khatam ogli	
OLIY TA'LIM XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH TIJORAT SIRINING O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	861
Butayev Dilshod Eshbekovich	
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ОБЛАЧНЫЕ БУХГАЛТЕРСКИЕ СИСТЕМЫ: НАДЁЖНОСТЬ ОТЧЁТНОСТИ И КИБЕРБЕЗОПАСНОСТЬ.....	867
Бозорова Озода Рахимовна	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA BANKLARNING CHAKANA KREDITLASH AMALIYOTI TAHLILI	872
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
XALQARO STANDARTLARNI AMALGA OSHIRISH JARAYONIDA AUDITORLAR VA KORXONALAR UCHUN AMALIY TAVSIYALAR.....	877
Ibragimov Azizbek Keldibek o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION BANK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	882
Akbarov Husniddinjon Mo'ysin o'g'li	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY NATIJALAR TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISH	888
Omanov Sanjar Qurbonazar o'g'li	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI SOLIQ IMTIYOZLARI ORQALI MOLIYALASHTIRISHNING AMALDAGI HOLATI.....	894
Usmonov Shavkatjon Shukurovich	
АДАПТАЦИЯ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ В НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ	901
Абилов Эльман Худаверди оглы	
QURILISH SOHASIDA KORPORATIV IJTIMOIIY MAS'ULIYAT: XALQARO TAJRIBA VA QIYOSIY TAHLIL.....	906
Murotkosimov Shoxrux Abdisalimovich	
TADBIRKORNING KREDIT, FOIZ, SOLIQ TO'LOVLARI VA ULARNI OPTIMALLASHTIRISH YO'LLARI XUSUSIDA.....	914
Hakimov Odil Arziqulovich	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDI IQTISODIYOTNING REAL SEKTORIGA KIRITILGAN INVESTITSIALARNI MOLIYALASHTIRISHNING XUSUSIYATLARI	918
Xoshimov Sobir Murtazayevich	
KORXONALARDA MOLIYAVIY BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI	925
Xalilova Aziza Rustamovna	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUVCHI KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI.....	930
Uzakova Umida Ruziyevna	
INVESTITSIYA JALB QILISHNING HUDUDIIY MEXANIZMLARI VA ULARNING IQTISODIIY MAZMUNI.....	936
Shamsiyeva Ruxsora Nasirovna	
HUDUDLARNING TURISTIK SALOHIIYATINI OSHIRISHDA TURISTIK ZONALARNING AHAMIYATI	940
Umarova Mahliyo Yaxshiboy qizi	
HUDUD OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI SANOATI ISHLAB CHIQUVISH KO'RSATKICHLARI SAMARADORLIGINING EKONOMETRIK VA STATISTIK TAHLILI.....	945
Xursanov Sherzod Ulaboyevich	
YUK TASHUVLARIDA LOGISTIK PROVAYDERLAR FAOLIYATINING NAZARIY-USLUBIIY ASOSLARI	951
Mannapova Feruza Faxriddin qizi	

MAMLAKAT BANKLARI TOMONIDAN ALOQA SOHASINI MOLIYALASHTIRISHDAGI MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	956
Mirzaraximova Aziza Azimdjanovna	
IQTISODIYOTDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLARNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI RAQOBATCHILIK MUHITINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	963
Maxmudova Ferangis Raxmatillayevna	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOT TARAQQIYOTINING HOLATI VA USTUVOR MAQSADLI KO'RSATKICHLARI	968
Saidova Madinaxon Hoshimjon qizi	
FERMER XO'JALIKLARINING O'ZBEKISTON AGRAR SEKTORIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	973
Islamova Dilnoza Isamidinovna	
ZIYORAT TURIZMINING MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	978
Uzaqov Jamshid Norboyevich	
TIJORAT BANKLARINING EMISSION OPERATSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	983
Shaymanov Mexriddin Ibragimovich	
ISLOM MOLIYASIDA MAJBURIYAT VA OMONAT MEXANIZMLARI: RAHN, VADIYA VA HAVALA.....	987
Sadikova Ra'no Abdullaevna	
FIRIBGARLIK BILAN BOG'LIQ AUDITORLIK TEKSHIRUVI RISKLARINI KAMAYTIRISH MASALALARI	991
Sirojiddinov Ikromiddin Qutbiddinovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ И ОЦЕНКА ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ UZAUTO MOTORS.....	996
Шарипов К.А., Зайнутдинова У.Дж.	
XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA BANDLIK BILAN TA'MINLASHGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR VA MUAMMOLAR TADQIQI.....	1005
Mirzayev Qulmamat Djonuzokovich, Saparov Murod Irgashovich	
YO'LOVCHI TASHISH XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	1010
Alisher Kurambayev	
SUG'URTA XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA TAKAFUL SUG'URTASINING O'RNI VA IMKONIYATLARI	1014
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li	

SUG'URTA XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA TAKAFUL SUG'URTASINING O'RNI VA IMKONIYATLARI

Sattorov Ixtiyor Ochilovich

Iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

O'zbekiston Respublikasi Strategik tahlil va istiqbolni belgilash oliy maktabi xodimi

Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li

Oliy maktab tinglovchisi:

Annotatsiya. Ushbu maqolada islom moliyasida sug'urta tizimining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lgan takaful tizimining rivojlanish istiqbollari hamda uning an'anaviy sug'urta tizimidan farqli jihatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, takaful tizimini rivojlantirish jarayonida yuzaga kelayotgan muammolar bilan bir qatorda mavjud imkoniyatlar ham atroflicha muhokama etilgan. Tadqiqot natijalari asosida kelgusida takaful tizimini barqaror va samarali rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Takaful, sug'urta, ta'avun modeli, mudarabah modeli, vakala modeli, gibrid model, vaqf modeli.

Abstract. This article examines the development prospects of the takaful system as one of the key components of Islamic finance and analyzes its distinctive features compared to the conventional insurance system. In addition, the study discusses both the existing challenges and the available opportunities in the development of the takaful system. Based on the research findings, practical recommendations are proposed to ensure the sustainable and effective development of the takaful system in the future.

Key words: Takaful, insurance, ta'awun model, mudarabah model, wakalah model, hybrid model, waqf model.

Аннотация. В статье рассматриваются перспективы развития системы такафул как одного из важных направлений исламских финансов, а также анализируются ее отличия от традиционной системы страхования. Наряду с этим всесторонне обсуждаются как существующие проблемы, так и потенциальные возможности развития системы такафул. На основе полученных результатов разработаны научно-практические рекомендации, направленные на обеспечение устойчивого и эффективного развития системы такафул в перспективе.

Ключевые слова: Такафул, страхование, модель таавун, модель мудароба, модель вакаала, гибридная модель, модель вакф.

KIRISH

Bugungi global moliya bozorida islomiy moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talab tobora ortib bormoqda. Jumladan, takaful — islom sug'urtasi xalqaro sug'urta bozorida o'zining alohida o'rniga ega bo'lgan muhim moliyaviy instrumentlardan biri hisoblanadi. Takaful atamasi arab tilidagi "kafaala" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "o'zaro kafil bo'lish" ma'nosini anglatadi.

Takaful sug'urtasi an'anaviy sug'urtaga muqobil bo'lib, islom huquqining moliyaviy tamoyillari asosida tashkil etiladi. Ushbu tizimda ishtirokchilar o'z mablag'larini yagona jamg'arma fondiga yig'adilar va bu mablag'lar aniq maqsadga — ishtirokchilarni moliyaviy yo'qotishlardan himoya qilishga yo'naltiriladi. Takaful tizimida ribo (foiz, sudxo'rlik), maysir (qimor va haddan tashqari tavakkalchilik) hamda g'orar (noaniqlik va mavhumlik) kabi islom yuridik qoidasida taqiqlangan amaliyotlar qo'llanilmaydi, shuningdek, adolat va o'zaro yordam tamoyillariga qat'iy rioya qilinadi.

Islom qoidalari asosidagi sug'urta — takafulga 1985-yil Islom yuridik qoidasi akademiyasi kengashining fatvosi bilan ruxsat berilgan. Shundan so'ng, takaful tizimi islom moliyaviy xizmatlarining muhim tarkibiy qismi sifatida dunyo bo'ylab an'anaviy sug'urtaga muqobil model sifatida izchil rivojlanib kelmoqda. Keyingi yillarda takaful sug'urtasi Malayziya, Birlashgan Arab Amirliklari hamda boshqa Yaqin Sharq va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlarida keng miqyosda joriy etila boshlandi.

Xususan, Malayziya hukumatining islomiy moliyaviy xizmatlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosati takaful bozorining jadal o'sishiga sezilarli hissa qo'shdi. Bugungi kunda esa takaful sug'urtasi nafaqat mintaqaviy, balki global miqyosda ham kengayib, moliyaviy xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiluvchi samarali sug'urta modeli sifatida e'tirof etilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Islomiy moliya sohasining yetakchi olimlari tomonidan yaratilgan ilmiy ishlarga alohida e'tibor qaratildi. Xususan, Muhammad Taqi Usmoniy — sukuk bozorining asoschilaridan biri bo'lib, tijorat shartnomalari, kredit va qarz munosabatlari, sheriklik va investitsiyalar, ijaraga berish, valyuta ayirboshlash hamda sukuk (islomiy obligatsiyalar) yo'nalishlarida fundamental tadqiqotlar olib borgan [1]. Monzer Kahf esa islomiy iqtisod nazariyasining zamonaviy asoschilaridan biri sifatida davlat moliyasi, zakot tizimi, islomiy aktivlar boshqaruvi, islom ijtimoiy moliyasi, ijtimoiy ta'minot tizimi, zakot iqtisodiyoti, notijorat islomiy moliya hamda islomiy va an'anaviy moliyaning qiyosiy tahlili masalalariga bag'ishlangan ilmiy ishlarni amalga oshirgan [2].

Abbas Mirakhor islomiy moliyaning institutsional modelini ishlab chiqqan yetakchi iqtisodchilardan biri bo'lib, islomiy iqtisodiy tizim tamoyillari, risklarni taqsimlash modeli, sukuk bozori, makroiqtisodiy siyosat hamda islomiy moliyaviy arxitektura yo'nalishlarida ilmiy izlanishlar olib borgan [3]. Mohammad Hashim Kamali esa islom huquqi bo'yicha eng nufuzli zamonaviy olimlardan biri sifatida islom moliyasi tamoyiliga va moliya integratsiyasi, islom huquqi, tijorat qonunchiligi, islom moliyasi tamoyiliga asosidagi shartnoma huquqi hamda moliyaviy etikaga oid fundamental tadqiqotlar muallifi hisoblanadi [4].

Rifaat Ahmed Abdel Karim islomiy moliya standartlari, audit va moliyaviy hisobot tizimini shakllantirishda muhim hissa qo'shgan olimlardan biri bo'lib, islomiy banklar uchun islom moliyasi tamoyiliga standartlari, risklarni boshqarish, likvidlikni boshqarish, moliyaviy hisobot va kapital yetariligi masalalariga bag'ishlangan ilmiy ishlar olib borgan [5]. Shuningdek, Mohammad Kabir Hassan islomiy bank instrumentlarining iqtisodiy o'sish, investitsiya oqimlari va moliyaviy barqarorlikka ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlari bilan tanilgan [6]. Ushbu olimlarning ilmiy ishlari mazkur tadqiqot doirasida tizimli ravishda o'rganildi va tahlil qilindi.

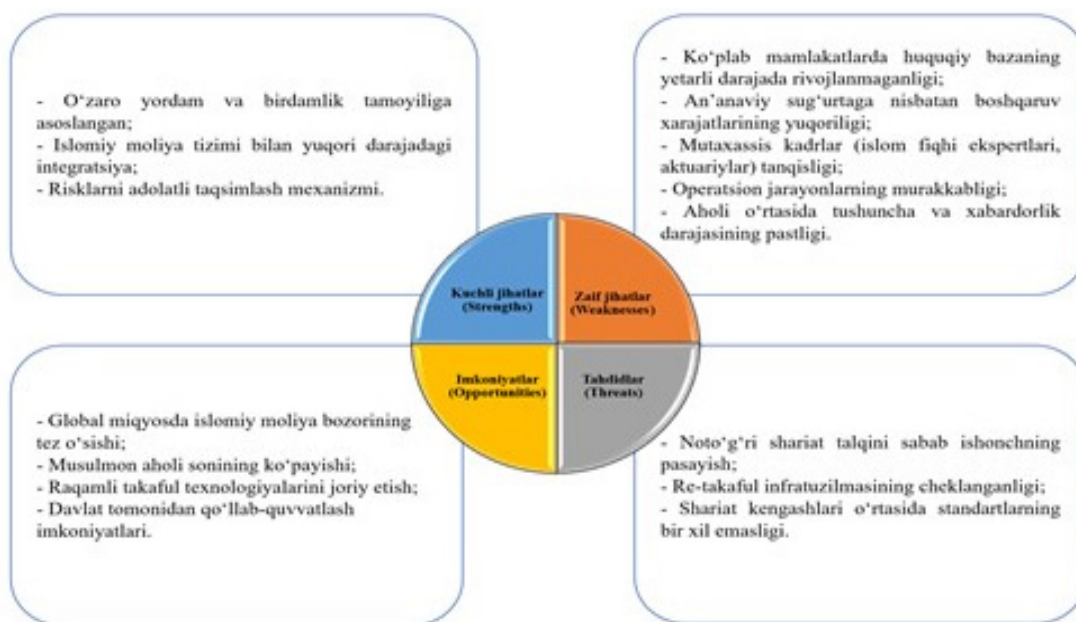
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, SWOT-tahlil hamda statistik ma'lumotlar tahlili usullaridan foydalanildi. Adabiyotlar tahlili jarayonida mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, me'yoriy-huquqiy hujjatlar hamda xalqaro tashkilotlarning hisobotlari atroflicha o'rganildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Takaful va an'anaviy sug'urta o'rtasidagi asosiy farq ularning moliyaviy modellari hamda amal qiladigan tamoyillarida namoyon bo'ladi. An'anaviy sug'urta tizimida sug'urta kompaniyalari ko'rsatilgan xizmat evaziga haq oladi va olingan daromadlar kompaniyaning shaxsiy mulki sifatida qaraladi. Takaful tizimida esa ishtirokchilar o'zaro yordam tamoyili asosida mablag' yig'adilar va ushbu mablag'lar ishtirokchilarning manfaatlarini himoya qilishga yo'naltiriladi. Shu bilan birga, takaful jamg'armasi mablag'lari faqat islom qoidalariga muvofiq ruxsat etilgan faoliyat turlariga sarmoya qilinadi, ya'ni islom yuridik qoidasida taqiqlangan sohalarga investitsiya kiritilmaydi.

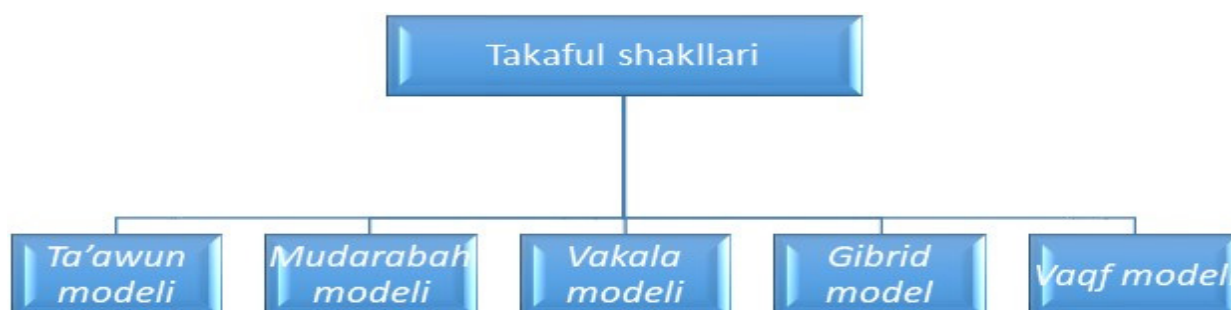
Takaful sug'urtasining muhim afzalliklaridan biri uning ijtimoiy barqarorlik va adolat tamoyillariga asoslanishidir, chunki ushbu tizim moliyaviy himoyani ta'minlash bilan birga jamiyatda o'zaro yordam va mas'uliyatni kuchaytiradi hamda ishtirokchilarning mablag'larini halol faoliyatlarga yo'naltirish orqali umumiy iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, takaful sug'urtasi aholiga, xususan, an'anaviy sug'urta tizimlarida islom qoidalariga zid bo'lgan ayrim amaliyotlar mavjudligi sababli sug'urta xizmatlaridan foydalanishda cheklovlariga duch keladigan musulmonlar uchun halol va maqbul muqobil sifatida namoyon bo'ladi hamda ularning moliyaviy xavfsizligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. SWOT tahlili doirasida esa takaful sug'urtasining kuchli va zaif jihatlari, mavjud imkoniyatlari hamda ehtimoliy tahdidlari tizimli ravishda aniqlanib, har tomonlama baholanadi (1-rasm).

1-rasm. Takaful sug'urtasining SWOT tahlili.¹

Takaful sug'urtasi aholining sug'urta ehtiyojlarini qondirish bilan birga, mamlakatlarning iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu mexanizm orqali shaxsiy mulklar, shuningdek, kichik va o'rta korxonalar moliyaviy himoyaga ega bo'lishi mumkin, bu esa kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatining faollashuviga, pirovardida esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Market Research Future ma'lumotlariga ko'ra, global takaful sug'urta bozori hajmi 2025-yilda (2024-yilda — 45,51 milliard AQSh dollari) 49,79 milliard AQSh dollariga baholanib, yillik o'sish sur'ati 9,41 foizni tashkil etgan hamda 2034-yilga borib umumiy qiymati 111,89 milliard AQSh dollariga yetishi prognoz qilinmoqda [2]. Mazkur o'sish islomiy moliya to'g'risida iste'molchilarning xabardorligining oshishi, mamlakatlarda sohani qo'llab-quvvatlovchi siyosatlarining joriy etilishi, texnologik taraqqiyotning jadallashuvi hamda iqtisodiy rivojlanish jarayonlarining faollashuvi bilan izohlanadi.

Islomiy sug'urtalashning an'anaviy sug'urtalashdan muhim farqi shundaki, takaful tizimida ishtirokchilar bir vaqtning o'zida ham sug'urta qildiruvchi, ham o'zaro sug'urtalovchi subyektlar sifatida maydonga chiqadi, sug'urta kompaniyasi esa ishtirokchilar manfaatlarini ko'zlab, asosan agent sifatida faoliyat yuritadi va jamg'arma mablag'lariga egalik qilmaydi. An'anaviy sug'urtada investitsiyalardan olingan foyda sug'urta kompaniyasiga tegishli bo'lsa, takaful tizimida esa sug'urta operatorining (mudaribning) xizmat haqi chiqarib tashlangach, qolgan foyda ishtirokchilar o'rtasida taqsimlanadi. Shuningdek, sug'urta qoplamalari to'lab bo'lingandan keyin jamg'armada qolgan mablag'lar ham ishtirokchilar o'rtasida ularning ulushlariga yoki oldindan kelishilgan tartibga muvofiq taqsimlanadi. Shu jihatlari bilan takaful modeli nafaqat moliyaviy himoyani ta'minlaydi, balki adolat, shaffoflik va o'zaro mas'uliyat tamoyillariga asoslangan barqaror sug'urta mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi. 2-rasmda esa bugungi kunda amaliyotda qo'llanilayotgan takaful modellari umumlantirilgan holda keltiriladi.

2-rasm. Takaful modellari.²

¹ Mualliflar tomonidan ishlab chiqilgan.

² Mualliflar tomonidan ishlab chiqilgan.

1. Ta'avun (o'zaro hamkorlik) modeli (notijorat model)

Ta'avun modeli asosidagi takafulning bosh maqsadi foyda olish emas, balki risklarni o'zaro taqsimlash hamda turli ko'ngilsizlik holatlarida a'zolar moliyaviy yordam ko'rsatishdan iboratdir. Ushbu model dastlab ta'avun shaklida tashkil etilib, a'zolar o'rtasidagi o'zaro kelishuvga asoslangan tizim sifatida shakllangan. Ta'avun doirasida har bir a'zo oldindan belgilangan miqdordagi mablag'ni "risk fondi"ga kiritadi va bu mablag' tabarru (badaldan voz kechish) tamoyili asosida ishlatiladi. Jaffer va boshqalar (2010) ta'kidlashicha, tabarru bir tomonlama tranzaksiya bo'lib, a'zolar badalni to'lagach, undan kelajakda olinishi mumkin bo'lgan har qanday daromaddan voz kechishlari lozim bo'ladi. Asosiy fondga qo'shimcha ravishda jamg'arish va investitsiya qilishga mo'ljallangan investitsiya fondi ham tashkil etiladi hamda ushbu fond mablag'lari islom moliyasi tamoyiliga talablariga mos keladigan faoliyat turlariga yo'naltiriladi.

Ayrim mutaxassislar tabarru tamoyilining takaful tizimiga to'liq mos kelmasligini qayd etadilar, chunki tabarru mohiyatiga ko'ra a'zolar kiritayotgan badallardan butunlay voz kechishlari kerak bo'ladi. Holbuki, takafulga kiritiladigan badallar tabarru tamoyiliga o'xshash bo'lsa-da, ular oldindan belgilangan summaga ega bo'ladi, kelajakda ma'lum imtiyozlar berishni ko'zda tutadi va ayrim holatlarda badal miqdori o'zgarishi mumkin. Shu sababli takafulda ikki tomonlama kelishuvga asoslangan mexanizm zarurligi ta'kidlanadi. Aynan mana shu ehtiyojdan kelib chiqib, keyinchalik vaqf modeli shakllantirilgan bo'lib, u ham tabarru tamoyiliga asoslanadi.

Ta'avun modeliga amaliy misol sifatida 1979-yilda Sudanda tashkil etilgan birinchi takaful sug'urta kompaniyasini keltirish mumkin. Ushbu model Al-Jazira banki tomonidan qo'llanilgan hamda keyinchalik Saudiya Arabistonida takaful operatsiyalarini amalga oshirish amaliyotida keng tatbiq etilgan.

2. Mudarabah modeli

Mudarabah modeli foydani taqsimlashga asoslangan bo'lib, bunda bir tomon mablag' (kapital), ikkinchi tomon esa tajriba va mablag'larni boshqarish bo'yicha xizmatlarini taqdim etadi. Ushbu tizimda a'zolar yoki sug'urtalanuvchilar mablag'larni kiritib, rab al-mol (kapital egasi) sifatida ishtirok etadilar, takaful operatori esa mudarib sifatida operatsiyalarni boshqaradi. Bunda sug'urta faoliyati mudarabah shaklida tashkil etilib, umumiy takaful yoki oilaviy takaful ko'rinishida amalga oshiriladi. Umumiy takafulda a'zolar tomonidan shakllantirilgan fond faqat islom moliyasi tamoyillariga talablariga mos keladigan faoliyat turlariga investitsiya qilish uchun yo'naltiriladi. Ushbu model tijoriy xususiyatga ega bo'lgani sababli, u ko'pincha takafulning "tijoriy" modeli deb ham ataladi.

Sug'urta hodisalari bo'yicha qoplamalar to'lab berilgach va xizmat ko'rsatish xarajatlari chegirilgach, qolgan mablag', ya'ni foyda, fond doirasida mudarib va rab al-mol o'rtasida oldindan kelishilgan nisbatda taqsimlanadi. Oilaviy takafulda esa a'zolar tomonidan to'lanadigan sug'urta badallari alohida hisob raqamlarida shakllantiriladi: asosiy mablag'lar ishtirokchilar hisob raqamida (PA — participants' account), boshqa mablag'lar esa ishtirokchilarning maxsus hisob raqamida (PSA — participants' special account) jamlanadi. Maxsus hisob raqamdagi mablag'lar xizmat ko'rsatish xarajatlari va sug'urta hodisalari bo'yicha to'lovlar uchun sarflanadi hamda ushbu mablag'lar islom moliyasi tamoyillariga talablariga mos keladigan faoliyat turlariga qayta investitsiya qilinadi. PA hisob raqamidan olinadigan daromad a'zolar va takaful operatori o'rtasida taqsimlanadi, PSA mablag'lari esa asosan andarrayting xarajatlari va sug'urta to'lovlarini qoplash uchun saqlab turiladi. Agar PSA mablag'lari ushbu xarajatlarni qoplash uchun yetarli bo'lmasa, PA fondidan foizsiz qarz (qarz hasan) olinadi. Jarayon yakunida barcha xarajatlar qoplangach, agar ortiqcha mablag' (profisit) shakllansa, u ham a'zolar va operator o'rtasida oldindan kelishilgan ulushga muvofiq taqsimlanadi.

Mudarabah modelida sug'urta operatori zararlar uchun bevosita javobgar bo'lmaydi, zararlar esa umumiy takaful fondi hisobidan qoplanadi. Agar fond mablag'lari yetarli bo'lmasa, a'zolaridan foizsiz qarz (qarz hasan) jalb qilinadi. Ushbu modelda operator foydani taqsimlashda ishtirok etib, zararlarda qatnashmasligi sababli, agentlik riski nisbatan yuqori deb baholanadi va shu bois u ayrim tanqidlarga sabab bo'lgan. Natijada amaliyotda takafulning "Vakala" hamda "Mudarabah-Vakala gibril" modellari shakllangan.

Mudarabah (foydani taqsimlash) shaklidagi takaful dastlab Malayziyada vujudga kelib, keyinchalik Bruneida ham qo'llanila boshlagan.

3. Vakala modeli

Vakala modeli mudarabah modeliga o'xshash bo'lib, unda sug'urta operatori foydadan ulush olish o'rniga komission daromad evaziga xizmat ko'rsatadi. Ushbu modelda a'zolar umumiy takaful fondiga badallarni to'laydilar, takaful operatori esa fond mablag'larini boshqarib, buning evaziga qat'iy belgilangan miqdorda daromad oladi. Fond mablag'lari islom moliyasi tamoyillariga talablariga mos keladigan loyihalarga investitsiya qilinadi, olingan daromad esa takaful fondida jamlanadi. Fondga yig'ilgan mablag'lar sug'urta hodisalari bo'yicha to'lovlar, xizmat ko'rsatish va zaxira xarajatlarni qoplash uchun sarflanadi, qolgan qismi esa a'zolar o'rtasida taqsimlanadi. Agar zarar yuzaga kelsa, operator foizsiz qarz (qarz hasan) rasmiylashtiradi va ushbu qarz keyingi davrlardagi daromadlar hisobidan qoplanadi.

Vakala modelining oilaviy shaklida operator daromadi a'zolar badallarni to'lab bo'lgach, avans sifatida olinadi, qolgan summa esa PA va PSA hisob raqamlariga taqsimlanadi. Har ikkala hisob raqamdan ham

investitsiyalar amalga oshiriladi va olingan daromadlar oldindan belgilangan ulushlarda taqsimlanadi. PSA hisob raqamidan xizmat ko'rsatish va sug'urta hodisalari bo'yicha xarajatlar qoplangach, qolgan mablag' PA hisob raqamiga o'tkaziladi.

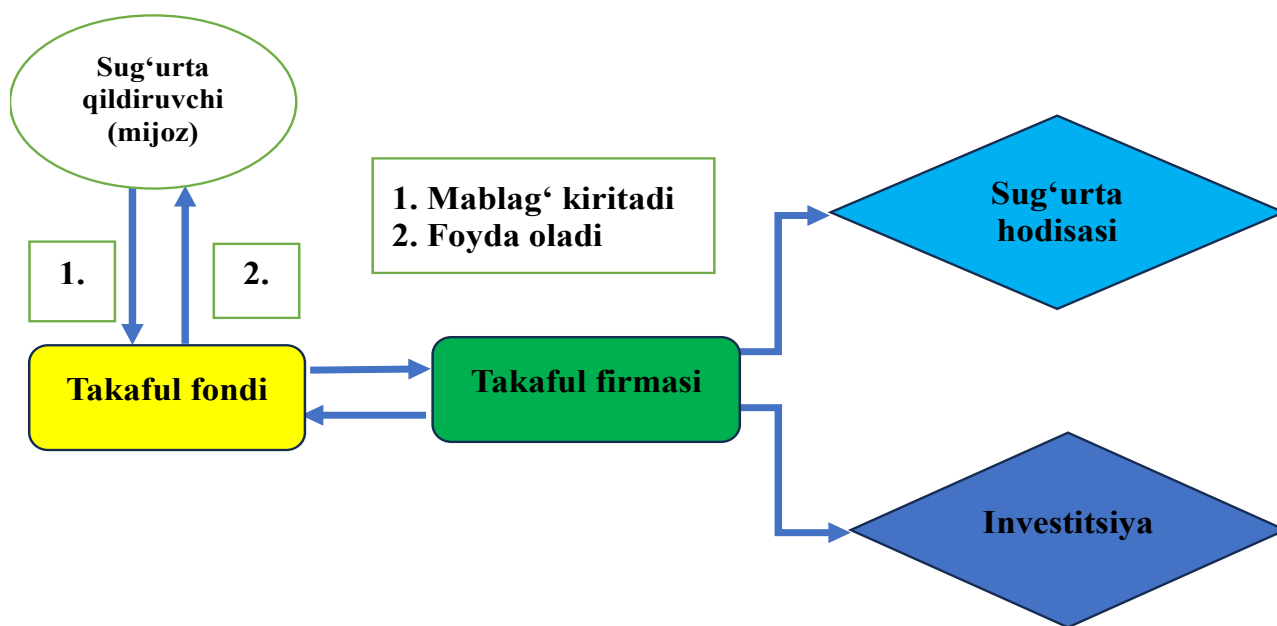
Vakala modeli dastlab Saudiya Arabistonining "Bank Al-Jazira" islomiy bankida qo'llanilgan bo'lib, keyinchalik Malayziya va Bahrayn kabi mamlakatlarda ham keng tatbiq etilgan. Ushbu modelda agentlik riski nisbatan past bo'lgani sababli u amaliyotda keng tarqalgan modellardan biri hisoblanadi.

4. Gibrid model

Gibrid model o'zida mudarabah va vakala modellari elementlarini mujassam etgani sababli shunday nomlanadi. Ushbu modelda vakala shartnomasi xizmat ko'rsatish faoliyati uchun, mudarabah shartnomasi esa investitsiya faoliyati uchun tuziladi. Tizimda PA va PSA hisob raqamlari mavjud bo'lib, operator PSAni boshqargani uchun qat'iy belgilangan miqdorda daromad oladi, PAni boshqargani uchun esa a'zolar kabi investitsiya daromadidan ulush oladi. PSA hisob raqamida yuzaga kelgan ortiqcha mablag'lar yakunda PA hisob raqamiga o'tkaziladi. Sug'urta hodisalari bo'yicha to'lovlar, xizmat ko'rsatish hamda retakaful xarajatlari PSA hisobidan qoplanadi. Agar ushbu jarayonda zarar yuzaga kelib, mablag' yetarli bo'lmasa, PA hisob raqamidan PSA hisob raqamiga foizsiz qarz (qarz hasan) rasmiylashtiriladi. Mazkur model Yaqin Sharq va Janubiy Osiyo mamlakatlarining islomiy sug'urta bozorlarida keng qo'llanilmoqda.

5. Vaqf modeli

Vaqf modeli Pokistonlik olim Muftiy Taqi Usmoniy tomonidan vakala modeli asosida taklif etilgan bo'lib, Karachidagi yirik islomiy ilmiy muassasa — "Darul Ulum" ulamolari tomonidan tasdiqlangan. Bugungi kunda ushbu model Pokiston hamda Janubiy Afrika Respublikasida keng qo'llanilmoqda. Takaful sug'urtasi a'zolari o'z badallarini dastlab vaqf fondiga kiritadilar. Takaful operatori esa vakala komissiyasi o'rniga oldindan kelishilgan ulushni oladi. Islom moliyasi tamoyillariga talablariga mos loyihalarga yo'naltirilgan investitsiyalardan olingan daromaddan sug'urta talablarini qoplash, xizmat ko'rsatish hamda retakaful xarajatlari chegirib tashlangach, qolgan summa operator va a'zolar o'rtasida oldindan kelishilgan nisbatda taqsimlanadi (3-rasm).

3-rasm. Takaful tizimida mablag'lar aylanmasi sxemasi³

3-rasmdan ko'rinib turibdiki, mazkur tizimda har bir ishtirokchi takaful kompaniyasiga mablag' kiritadi. Kiritilgan mablag'lar sug'urta kompaniyasining daromadi sifatida qaralmaydi, balki alohida takaful fondiga joylashtiriladi. Ushbu fond ishtirokchilarning umumiy mulki hisoblanadi, kompaniya esa faqatgina boshqaruvchi (operator) vazifasini bajaradi.

Keyingi bosqichda takaful operatori mazkur mablag'larni islom moliyasi tamoyiliga talablariga mos investitsiyalarga, ya'ni foizsiz va halol faoliyat turlariga yo'naltiradi. Jumladan, savdo, ijara yoki real sektor loyihalariga investitsiyalar amalga oshiriladi. Ushbu investitsiyalardan olingan daromad yana takaful fondiga qaytariladi yoki amaldagi kelishuvga muvofiq ishtirokchilar o'rtasida taqsimlanadi.

³ Mualliflar tomonidan ishlab chiqilgan.

Agar ishtirokchilardan biriga zarar yetkazuvchi hodisa yuz bersa (masalan, avtohalokat, yong'in yoki kasallik), unga to'lanadigan sug'urta to'lovi aynan shu umumiy fond hisobidan qoplanadi. Ya'ni, mazkur tizimda moliyaviy yordamni bevosita kompaniya emas, balki jamg'armada ishtirok etayotgan a'zolar o'zaro yordam tamoyili asosida ta'minlaydi.

Sug'urta davri yakunida, agar fond mablag'lari zarar to'lovlari amalga oshirilgandan so'ng ortib qolsa, ushbu ortiqcha mablag' ishtirokchilar o'rtasida taqsimlanadi yoki keyingi davr uchun jamg'armada qoldiriladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, takaful — islom sug'urtasi sug'urta bozorida o'ziga xos o'rin egallab, xalqaro miqyosda tobora ortib borayotgan ahamiyat kasb etmoqda. Takaful sug'urtasining izchil rivojlanishi nafaqat musulmon aholining moliyaviy ehtiyojlarini qondirishga, balki jahon sug'urta bozorining yanada barqaror va ishonchli bo'lishiga ham xizmat qiladi. Shu bilan birga, takaful sug'urtasining global miqyosda kengayib borishi sug'urta sektoriga yangi yondashuvlarni olib kirib, ijtimoiy barqarorlik va moliyaviy xavfsizlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Takaful sug'urtasini rivojlantirish uchun milliy qonunchilik bazasini takomillashtirish, islom moliyasi tamoyiliga talablariga muvofiq moliyaviy nazorat mexanizmlarini kuchaytirish hamda malakali mutaxassislar tayyorlash zarur. Shuningdek, aholi va tadbirkorlik subyektlari o'rtasida takaful tizimining afzalliklarini keng targ'ib qilish, raqamli texnologiyalar asosida yangi mahsulotlarni joriy etish va xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish orqali mazkur tizimning barqaror hamda samarali rivojlanishini ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Usmani, Muhammad Taqi. Sukuk and Their Contemporary Applications (2007). Translated from the original Arabic by Sheikh Yusuf Talal DeLorenzo. AAOIFI Shari'a Council Meeting, Saudi Arabia. 15 p. https://www.researchgate.net/publication/374329073_The_Concept_of_Sukuk_and_its_Applications_in_Contemporary_Islamic_Financial_System.
2. Kahf, Monzer. Islamic Economics: Theory and Practice; Public Finance in Islam; Islamic Banking and Development. <https://monzerkahf.com/>.
3. Mirakhor, Abbas; Iqbal, Zamir. An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice; Risk Sharing in Islamic Finance; Theoretical Foundations of Islamic Economics. <https://nurulichsanaan.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/10/an-introduction-to-islamic-finance-theory-and-practice-second-edition-zamir-iqbal-abbas-mirakhor-2011.pdf>.
4. Kamali, Mohammad Hashim. Islamic Commercial Law; Principles of Islamic Jurisprudence; Shari'ah and Islamic Finance. <https://asimiqbal2nd.wordpress.com/wp-content/uploads/2009/06/islamic-law.pdf>.
5. Abdel Karim, Rifaat Ahmed. Islamic Finance. https://www.researchgate.net/publication/242347369_Supervisory_regulatory_and_capital_adequacy_implications_of_profit-sharing_investment_accounts_in_Islamic_finance.
6. Hassan, Mohammad Kabir. Handbook of Islamic Banking. https://www.isfin.net/sites/isfin.com/files/handbook_of_islamic_banking.pdf.
7. <https://scholar.google.com/citations?user=gKc8ZJMAAAAJ&hl=en>.
8. Insurance Asia. Takaful Insurance Market to Grow at 9.41% CAGR. <https://insuranceasia.com/insurance/news/takaful-insurance-market-grow-941-cagr>.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
